

## ЕМПІРИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТРУКТУРИ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ГРУПИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*Автор розглядає структурні компоненти соціального капіталу, до яких відносить соціальну мережу, норми та цінності, довіру, соціальні ресурси. На основі проведеного емпіричного дослідження представлений аналіз зазначених елементів соціального капіталу на прикладі соціальної групи державних службовців.*

**Ключові слова:** структура соціального капіталу, дослідження соціального капіталу, соціальна мережа, соціальні ресурси.

*Автор рассматривает структурные компоненты социального капитала, к которым относит социальную сеть, нормы и ценности, доверие, социальные ресурсы. На основе проведенного эмпирического исследования представлен анализ обозначенных элементов социального капитала на примере социальной группы государственных служащих.*

**Ключевые слова:** структура социального капитала, исследование социального капитала, социальная сеть, социальные ресурсы.

*The author considers the structural components of social capital. There are a social network, norms and values, trust, and social resources. The analysis of these elements of social capital represented at the basis of an empirical study of a social group of public servants.*

**Key word:** the structural of social capital, investigation of social capital, social network, social resources.

**Актуальність дослідження.** Концептуальні уявлення щодо соціологічного вивчення соціального капіталу стрімко розвиваються, тим самим поглиблюючи знання про цей соціальний феномен. Проте і досі існує багато невизначеностей щодо його структури, характерних рис, проявів у суспільстві та методології дослідження. Тому окрему увагу потрібно приділити структурі соціального капіталу. Дослідники [1; 2; 3] виділяють різні властивості соціального капіталу, акцентують увагу на різних його структурних компонентах, як-то: соціальні мережі, загальні норми, довіра, правила, переконання тощо. Невизначеність того, що складає структуру соціального капіталу та його базові властивості, ускладнює і соціологічне вимірювання явища. Останнє є особливо актуальним, оскільки концепція соціального капіталу формується під впливом поглядів різних дослідників (наприклад, П. Бурдьо, Дж. Коулман, Р. Патнем, Ф. Фукуяма, А. Портес, М. Вулков та інші), кожний з яких по різному визначає соціальний капітал, а отже і робить різні наголоси в його структурній складовій; часто концептуальні розробки є відірваними від емпіричного застосування. Це все робить концепцію досить заплутаною, а тому уточнення сутнісних характеристик явища і переведення їх на мову емпіричних показників є одним із провідних завдань для дослідників. І хоча у світі проводяться емпіричні заміри соціального капіталу (особливо за дослідницькими програмами Світового Банку та Європейської комісії з дослідження якості життя та соціальної згуртованості у європейських країнах), головним їх недоліком є неможливість порівняння зібраних даних, оскільки не

існує загальноприйнятої методології дослідження. Крім того, в більшості випадків емпірично вимірюється соціальний капітал, що сполучає (*bridging social capital* – термін Р.Патмена), який є ознакою громадянського суспільства та відображає ступінь розвитку демократії. Між тим, враховуючи специфіку функціонування соціального капіталу в країнах колишньої системи державного соціалізму особливо актуальним, на нашу думку, видається дослідження іншої форми капіталу – соціального капіталу, що зв'язує індивідів в суспільстві (*bonding social capital* - термін Р.Патнема). Саме остання форма розповсюджена в суспільствах із розвиненою мережею родинно-дружніх зв'язків, до яких відносяться пострадянські суспільства і українське зокрема. Виходячи з цього, актуальним постає уточнення структурних складових соціального капіталу та їх вимірювання в сучасному українському суспільстві із урахування функціонування двох проявів соціального капіталу: зв'язуючого та сполучаючого індивідів в суспільстві.

**Метою** даної статті є розкриття структурних характеристик соціального капіталу групи державних службовців в українському суспільстві на підставі аналізу емпіричних даних, отриманих автором за результатами спеціального дослідження.

В попередніх роботах [4, 5, 6] на підставі порівняльного аналізу концептуальних особливостей теоретичної інтерпретації явища соціального капіталу в сучасній соціологічній літературі та їх співвіднесення з властивостями соціального капіталу, емпірично виявленими в різних суспільствах світу, в тому числі у постсоціалістичних суспільствах, ми обґрунтували пізнавальну перспективу визначення соціального капіталу як такого теоретичного конструкту, який описує мережу знайомств актора, що дає йому доступ до ресурсів інших учасників соціальної мережі, відносини між якими засновані на взаємній довірі, цінностях та нормах, що в результаті функціонування даної мережі дає актору можливість отримання прибутку. У даному визначенні дослідницька увага фокусується на чотирьох фундаментальних структурних складових соціального капіталу, а саме: наявність значущих для інших соціальних ресурсів (економічних, політичних, організаційних, культурних тощо), ресурсоємкої соціальної мережі (в межах якої може відбуватись взаємовигідний обмін ресурсами), відносин довіри, спільних цінностей та норм.

У функціонуванні соціального капіталу соціальна мережа відіграє роль «вмістилища» соціальних контактів соціального актора, які і виступають джерелом його переваг. Відносини довіри є передумовою та результатом обмінів соціальних ресурсів, що циркулюють в мережі, між акторами, а цінності та норми обслуговують ці обміни, тим самим спрощуючи транзакції шляхом зняття необхідності введення «третьої сторони» як гаранта того, що надана послуга (ресурс) буде повернена в будь-якій формі в майбутньому. Такі концептуальні уявлення про структурні властивості соціального капіталу були покладені в методологію спеціального емпіричного дослідження, проведеного автором на початку 2011 року у місті Києві, Харкові та Львові серед державних службовців, які проходили стажування на курсах підвищення кваліфікації в Національній академії державного управління при Президентіві Україні та її регіональних відділеннях. Метою дослідження було з'ясування структури

індивідуального соціального капіталу на прикладі даної групи, вплив соціального капіталу на досягнення та/або утримання соціального статусу у владно-управлінській ієрархії і, таким чином, здійснення емпіричної перевірки відповідних концептуальних уявлень. Генеральну сукупність дослідження склали державні службовці України. Ми вдячні професору Е.А. Афоніну та доценту О.А. Котукову за підтримку в реалізації польового етапу.

Вибір саме цієї групи респондентів обумовлений наступним припущенням. Як доведено, зокрема, дослідженнями О.Шкаратана [7], в період системи державного соціалізму саме в ієрархії державного (партійного) управління був сконцентрований доступ до основних соціальних ресурсів, значущих в суспільстві, що обумовлювало домінування у відповідних суспільствах етакратичного типу системи соціальної стратифікації. Можна припустити, що за двадцять років постсоціалістичного розвитку в українському суспільстві не відбулося остаточної руйнації етакратичної системи (на чому наголошують, зокрема, О.І.Шкаратан, В.Радаєв на прикладі російського суспільства), значущі фрагменти якої продовжують відтворюватись. Це означає те, що соціальний капітал завдяки його специфічним рисам функціонування (а саме відносинам взаємності і довіри в обмінах) має шанси більше накопичуватись саме в соціальній групі, яка має безпосереднє відношення до системи державного управління і в постетакратичному (постсоціалістичному) суспільстві. В результаті, емпіричне виявлення структурних властивостей соціального капіталу, носієм якого є державні службовці, може бути більш успішним.

Попередній аналіз довів, що застосування методів глибинного або аксіобіографічного інтерв'ю, методологічно більш доцільних для реалізації мети, є суттєво утрудненим через достатньо високий рівень закритості групи. Тому у зборі даних був застосований метод напівструктурованого роздаткового анкетування на регіональних курсах підвищення кваліфікації державних службовців, яким опитано 253 особи, що представляють групу державних службовців України. Специфіка регіональних курсів обумовила те, що у вибірку сукупність потрапили не лише представники Київської, Харківської та Львівської областей, а й мешканці ще п'ятнадцяти областей та Республіки Крим. За ознакою належності до певного рангу державно-управлінської ієрархії (відповідно до статті 26 закону України «Про державну службу» [8]) вибірка сукупність розподілилась наступним чином (для обчислення ми створили три групи, які мають мінімальну статистичну наповненість): представників з 5 по 8 ранг є 55 осіб, з 9 по 11 ранг – 96 осіб, з 12 по 15 ранг – 57 осіб. Представники 1 та 2 рангу не представлені у вибірковій сукупності, а державні службовці 3 та 4 рангу, які потрапили у вибірку, були виключені з аналізу, оскільки, вони відносяться до специфічної соціальної групи – еліти, – яка потребує інших методів аналізу. Серед опитаних 49,8% чоловіків та 49,0% жінок, 93,3% мають вищу освіту, а 2,8% – науковий ступень.

У виявленні структурних характеристик соціального капіталу ми відштовхуємось від гіпотези про те, що «зв'язуючих» компонентів соціального капіталу, носієм якого є державні службовці, виявиться більше, ніж «сполучаючого», що є прямим наслідком етакратичної системи стратифікації та

нерозвинутості громадянського суспільства у нещодавньому радянському минулому суспільства.

Для перевірки даної гіпотези ми звернулися до показників соціальних мереж, які обумовлюють характеристики зв'язуючого та сполучаючого соціального капіталу. При цьому, ми запозичуємо визначення «зв'язуючого» та «сполучаючого» соціального капіталу, яке здійснено Р.Патнемом [9]. Даними поняттями ми описуємо (у випадку «зв'язуючого» капіталу) неформальні сімейно-дружні мережі; у випадку сполучаючого капіталу – це участь у формальних та неформальних організаціях і з (не)фіксованим членством; обидві мережі виступають джерелом переваг соціального актора.

Під соціальною мережею актора ми розуміємо сукупність всіх зв'язків та контактів конкретного актора (колективного чи індивідуального), за допомогою яких здійснюються обміни значущими ресурсами. Такі зв'язки можуть регулюватись як формальними нормами взаємності, які підтримуються певними організаціями, так і неформальними нормами і правилами, які продукують конкретні соціальні спільноти. В дослідженні ці два прояви зв'язків були розрізнені: до *неформальних зв'язків* віднесені зв'язки, пов'язані із безпосередніми контактами, як-то сім'єю, друзями, знайомими, сусідами; а до *формальних* – опосередковані організаційними відносинами зв'язки, що утворюються членством у формальних та неформальних організаціях (громадських, політичних, спілках, товариствах). Це аналітичне розрізнення типів соціальних зв'язків стає підґрунтям до розрізнення зв'язуючого і сполучаючого різновидів соціального капіталу: неформальні зв'язки характерні для зв'язуючого капіталу, а формальні – для соціального капіталу, що сполучає.

Обсяг зв'язуючого соціального капіталу державних службовців прямо залежить від обсягу родинних, дружніх зв'язків, кола знайомих: чим більше респондент має неформальних зв'язків, як слабких, так і сильних (у термінах М. Грановетра), тим більше в нього даного типу капіталу.

Аналіз розподілу значень змінних зв'язуючого капіталу показав, що респонденти поділилися майже порівну на тих, хто має великий і невеликий обсяг родинного та дружнього соціального капіталу: так, за ознакою «розмір родини» 47% респондентів має велику родину і 50% - невелику родину; 56% респондентів мають значну кількість друзів проти 42% з невеликим колом друзів. З точки зору обсягу капіталу знайомств група респондентів виявилась більш однорідною: 93% зазначили, що мають багато знайомих; дві третини державних службовців добре знають багатьох своїх сусідів (30% опитаних знають майже усіх сусідів та 34% знають про місце праці, рід діяльності багатьох сусідів).

Для того, щоб краще зрозуміти обсяг неформальних зв'язків респондентів, за результатами перевірки узгодженості змінних ми створили нову змінну, яка відображає всі наведені вище характеристики. Адитивна змінна «неформальних зв'язків» коливається від 1 до 5, де 1 означає, що респондент має велику родину, багато друзів та знайомих, а також добре знає своїх сусідів, а 5 – респондент має невелику родину, небагато друзів та знайомих та майже не знає своїх сусідів. Результати аналізу дозволяють стверджувати, що респонденти найчастіше мають доступ до трьох із чотирьох

видів широких зв'язків: «велика родина», «багато друзів», «багато знайомих», «добре знання сусідів» (34%); але і тих хто, має суттєвий доступ до усіх чотирьох видів зв'язку, також виявилось багато (21%). Виявилось, що серед опитаних лише 2% мають незначний ресурс неформального соціального капіталу: малу за обсягом родину, невелику кількість друзів, знайомих та не знають своїх сусідів. Це дозволяє стверджувати, що державні службовці володіють великим ресурсом мережі неформальних зв'язків, або зв'язуючого соціального капіталу.

Обсяг «сполучаючого» соціального капіталу державних службовців вимірювався на основі розподілу значень змінної членства в громадських, політичних організаціях, спілках і товариствах. За результатами аналізу виявилось, що тільки третина респондентів 34% входить до складу формальних/неформальних організацій; 66% опитаних не є членом жодної організації. Між тим, домінування пасивної соціальної позиції серед респондентів була очікуваною, оскільки за даними щорічного моніторингу соціальних змін в українському суспільстві, який проводиться Інститутом соціології НАН України з 1994 року (за науковим керівництвом Н.Паніної та Є.Головахи), це властиво всьому українському суспільству: як у 1993, так і у 2010 році 83,6% населення України не належали до жодної з громадських, політичних організацій чи рухів [10]. Проте, у порівнянні з наявністю такого типу соціального капіталу в суспільстві в цілому, обсяг сполучного соціального капіталу у державних службовців є більш потужним, хоча і суттєво меншим ніж зв'язуючий капітал.

За умов високоорганізованого суспільства соціальні актори, які є обмеженими в доступі до ресурсів і не є членами будь-якого громадського або політичного об'єднання, для подолання статусних обмежень в задоволенні потреб і розширенні відповідних можливостей (життєвих шансів) можуть звертатись або до зв'язуючого, або до сполучного соціального капіталу; і якщо прямий доступ до громадсько-організаційних ресурсів відсутній, то це стає помітним послабленням життєвих шансів актора, можливості підвищити соціальний статус.

Крім того, кількісні показники зв'язуючого капіталу не завжди означають якість цих зв'язків. Тому наступним нашим завданням було емпіричне визначення ресурсного наповнення соціальної мережі кожного респондента. Саме ресурсоемкість мережі зв'язків і визначає якість зв'язків, а отже і цінність, значущість та розмір соціального капіталу соціального актора. Зазначимо, що концептуально ми розводимо поняття ресурсів і капіталу. Ресурс може стати капіталом в тому випадку, якщо його використовують в процесах соціального обміну і мають з цього певного роду «зиск», який виявляється у задоволенні різного роду потреб, що в цілому можна назвати отриманням суспільних та соціальних благ. Для визначення цих специфічних характеристик соціального капіталу (на відміну від «ресурсу») ми розробили концепт «ресурсоемкість мережі респондента», який вимірювали за допомогою 17 питань-індикаторів, включених до анкети. Кожне питання-індикатор позначає конкретний тип соціальних та індивідуальних потреб, на вирішення яких може бути залучений соціальний капітал, а саме:

1. *Матеріально-фінансові потреби*: 1) фінансові потреби (можливість взяти гроші в борг); 2) господарські потреби (допомога у проведенні ремонту, наданні транспортного засобу, помешкання, тощо); 3) побутові потреби (допомога у домогосподарстві); 4) первинні матеріальні потреби (придбання необхідних продуктів, речей); 5) вторинні матеріальні потреби (придбання машини, квартири, антикваріату, тощо);

2. *Психологічні потреби*: 6) психологічні потреби у співчутті, моральній підтримці;

3. *Посередницькі потреби в доступі до ресурсів (рекомендації та протекції)*: 7) медичних послуг (особливо малодоступних) та лікування (влаштування в лікарню, на консультацію та на лікування до провідного спеціаліста і т.д.); 8) отримання освіти (влаштування в дошкільні заклади, престижну школу, коледж, ВНЗ і т.д.); 9) підвищення знань та кваліфікації (освітні програми, стажування); 10) придбання житла за ринковими цінами або відомчого житла; 11) знаходження роботи, отримання посадового підвищення; 12) оформлення юридичних документів (закордонного паспорту, ліценцій та ін.); 13) здійснення банківських, страхових операцій (надання кредиту/страховки за низькими ставками, переказ коштів, ведення фінансових справ, тощо); 14) вирішення проблем з представниками влади (міліцією, армією, судом, прокуратурою тощо); 15) доступ до високопосадових осіб;

4. *Інформаційні потреби*: 16-17) отримання необхідної інформації, консультації, експертного висновку тощо.

Чим більше потреб респондент може задовольнити за допомогою соціальних зв'язків, тим більш капіталізованою є у нього соціальна мережа. Щоб статистично обрахувати якість соціальної мережі респондента, ми сконструювали індекс ресурсоемкості мережі шляхом додавання позитивних відповідей кожного опитуваного. Перевірка за критерієм Альфа-Кронбаха узгодженості індикаторів дала позитивний результат: значення коефіцієнту виявилось високим (0,865). Таким чином, ми отримали 17 варіантів наповненості ресурсами соціальних мереж: від малоресурсної мережі, яка належить тим, хто обрав лише один варіант задоволення потреб за допомогою соціальних зв'язків, до сильноресурсної соціальної мережі. Людей, які не мають змоги вирішити жодної проблеми за допомогою мережі, серед респондентів не було. В цілому можемо стверджувати, що показник ресурсоемкості мережі є досить високим: більшість опитаних може задовольнити половину або три чверті зазначених у переліку потреб за допомогою ресурсів своєї соціальної мережі; при цьому 15% опитаних мають можливість задовольнити усі змодельовані нами потреби у такий спосіб.

Для отримання якісної характеристики соціального капіталу, що сполучає і який формується через приналежність до різного роду формальних та неформальних організацій і товариств, ми також звернулись до індикаторів ресурсоемкості відповідної мережі. В дослідженнях соціального капіталу українського суспільства [11, 12, 13, 14] не раз було доведено, що дана форма соціального капіталу є слабо представленою. В своєму дослідженні ми також знайшли цьому підтвердження. Так, із застосуванням Т-тесту для двох незалежних вибірок ми порівняли наповненість ресурсами мережі тих, хто є членом формальних і неформальних громадських об'єднань, і тих, хто таким

ресурсом не володіє. Отримані дані свідчать, що статистично значущої різниці між цими двома групами немає. Це означає те, що ресурсоемкість мережі індивіда фактично не залежить від його сполучного капіталу. Таким чином, не підтвердилася наша гіпотеза про те, що в українському суспільстві ті актори, які володіють ресурсами формальних та неформальних зв'язків, мають більше можливостей у вирішенні своїх проблем. Такий результат не можна назвати очікуваним, адже приналежність до формальних і неформальних громадських об'єднань теоретично має збільшувати кількість контактів респондента, які він здатний використати для задоволення своїх потреб - це так звані «слабкі зв'язки», які, за М. Грановетром, є значно кориснішими ніж «сильні зв'язки», до яких відносяться сімейно-дружні соціальні мережі. Припускаємо, що відсутність помітного впливу сполучного соціального капіталу на ресурсне наповнення мережі респондентів можна пояснити тим, що ці контакти, як правило, не використовуються в якості ресурсів вирішення потреб і залишаються лише потенційними ресурсами, не перетворюючись у капітал, не торкаючись його якісного наповнення.

Крім того, отриманий результат можемо пояснити ще й тим, що за відсутністю в сучасному українському суспільстві розвинутого громадянського суспільства можна припустити, що ресурсне наповнення мереж, пов'язаних з участю у неформальних та формальних громадських об'єднаннях, є незначним, а тому майже не відбувається їх використання індивідами як джерела соціального капіталу.

На відміну від сполучного соціального капіталу, зв'язуючий капітал відзначається тим, що чим більшою за кількістю є соціальна мережа респондента, тим більше ресурсів в ній циркулює. Це підтверджує Т-тест, який був проведений для двох незалежних вибірок, які були створені на основі змінної «соціальні зв'язки» і які умовно можна назвати «розгалужена (велика) мережа» та «мала мережа». Ці дві вибірки були порівняні між собою за їх ресурсним наповненням. Із імовірністю у 99% можна стверджувати, що ресурсне наповнення розгалуженої (великої) та малої мережі респондентів різниться помітно. Говорячи про якісну різницю між цими двома незалежними вибірками, то значення середнього вказують на те, що у великій мережі ресурсів знаходиться більше, ніж в малій. На це вказує також показник кореляції Пірсона, значущість якого дорівнює 0,00, тобто залежність між соціальною мережею та ресурсоемкістю є лінійною. Це означає, що чим більшою є мережа, тим більше ресурсів в ній циркулює. Виходячи з наведених вище розрахунків, можемо казати про те, що ресурсне наповнення мережі респондентів, з одного боку, не залежить від сполучного соціального капіталу, тобто від формальних зв'язків, які проявляються в членстві у формальних та неформальних громадських об'єднаннях, а з іншого боку, спостерігається залежність від зв'язуючого соціального капіталу, при чому із кількісним збільшенням родинно-дружньої мережі збільшується і показник ресурсоемкості самої мережі.

Аналізуючи інші складові компоненти соціального капіталу державних службовців – довіру, загальні норми (в нашому дослідженні це індикатори довіри до інших людей в цілому та готовності допомогти іншим) та норми (або відносини) взаємності, – можемо побачити, що норма допомоги іншим широко

циркулює у відносинах між соціальними акторами (кумулятивний відсоток тих, хто вважає, що люди мають допомагати один одному, складає 90%) і тим самим обслуговує соціальні обміни, є передумовою їх виникнення. Значення генералізованої довіри є не високими для державних службовців (довіру до більшості людей проявляють лише 15% опитаних), що є очікуваним, оскільки відповідає загальносуспільному тренду для суспільств з не сталою демократією і слабо розвинутим громадянським суспільством. Проте для українського суспільства це означає, що респонденти довіряють лише своєму близькому оточенню та знайомим. Що ж стосується норми взаємності, без якої неможна говорити про соціальний капітал в цілому, то вони діють у більшості випадків соціального обміну (63% опитаних стверджують, що можуть розраховувати на повернення «боргу» в майбутньому, надаючи послугу сьогодні).

За результатами аналізу можемо зробити наступні **висновки**. По-перше, основні структурні компоненти соціального капіталу, без яких не можливе його утворення та використання, обсяг та якість соціального капіталу (у «зв'язуючій» формі) є достатньо розвинутими в групі державних службовців, що дозволяє їм використовувати свій соціальний капітал для задоволення різноманітних соціальних та індивідуальних потреб, у тому числі – збереженні та/або підвищенні соціального статусу, конвертуючи соціальний капітал в інші форми капіталу як такого. По-друге, домінуючим в структурі соціального капіталу державних службовців в українському суспільстві є «зв'язуючий капітал», або іншими словами – значення та ресурсоємність родинно-дружніх мереж суттєво переважає над кількісними та якісними характеристиками організаційних, сполучаючих мереж. Цей висновок є особливо важливим з огляду на емпіричну інтерпретацію та методологію емпіричного вимірювання соціального капіталу в українському суспільстві.

### **Література**

1. Adler P.S., Kwon S.W. Social Capital: Prospects for a new concept [Електронний ресурс] / P. S. Adler, S. W. Kwon // Academy of Management Review. – 2002. – Vol. 27. – No.1. – p. 17-40. – Режим доступу до журн. : <http://www-bcf.usc.edu/~padler/research/SocialCapital%28AMR%29-1.pdf>
2. Nahapiet J.; Ghoshal S. Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage [Електронний ресурс] / J. Nahapiet; S. Ghoshal // Academy of Management Review. – 1998. – Vol. 23. – No. 2. – p. 242-266. – Режим доступу до журн. : <https://www.uzh.ch/iou/orga/ssl-dir/wiki/uploads/Main/v26.pdf>
3. Portes A. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology [Електронний ресурс] / A. Portes // Annual Review of Sociology. – 1998. – Vol. 24. – pp. 1-24. – Режим доступу до журн. : <http://vefsetur.hi.is/phdsoced/sites/files/phdsoced/webform/literature/Social%20Capital-A.%20Portes.pdf>
4. Ковязіна К. О. Соціальний капітал: на шляху подолання понятійної невизначеності / К. О. Ковязіна // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Харків, 2009. – С. 228-230.
5. Ковязіна К. О. Особливості концепції соціального капіталу в роботах Роберта Д. Патнема / К. О. Ковязіна // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Харків, 2010. – № 5. – С. 212-223.



6. Ковязіна К. О. Практичне застосування концепції соціального капіталу на пострадянському просторі / К. О. Ковязіна // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2011. – Вип. 5. – С.33-37.
  7. Шкаратан О. И. Этакратизм и российская социетальная система / Щ. И. Шкаратан // Общественные науки и современность. – 2004. – №4.
  8. Закон України Про державну службу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>
  9. Robert, D. Putnam Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community [Text] / Robert D. Putnam. – N.-Y. : Simon and Schuster, 2000. – 541 p.
  10. Українське суспільства 1992 - 2010. Соціологічний моніторинг [Електронний ресурс] / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. – К.: ІС НАНУ, 2010. - 636 с. – С. 488. - Режим доступу : [http://i-soc.com.ua/institute/smonit\\_2010.pdf](http://i-soc.com.ua/institute/smonit_2010.pdf)
  11. Демків О. Концепція групового соціального капіталу та її адаптація до вітчизняних умов / О. Демків // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. – № 4.
  12. Бова А. Соціальний капітал українського суспільства / А. Бова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Харків, 2003. – 632 с.
  13. Левцун О. Соціальний капітал: разом нас багато... [Електронний ресурс] / О. Левцун // Диалог.UA від 2 липня 2008 року. – Режим доступу : [http://dialogs.org.ua/project\\_ua\\_full.php?m\\_id=13270](http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=13270)
- Степаненко В. Соціальний капітал у соціологічній перспективі: теоретико-методологічні аспекти дослідження / В. Степаненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – №2.

УДК 159.947.5

**Шелестун К.Ю.**

---

Київський національний університет імені Тараса Шевченка факультет соціології, аспірантка

## **ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДИХ НАУКОЛВЦІВ У РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

*Розвиток країни багато у чому залежить від ступеню розвитку її наукового потенціалу, від того, на скільки розвиток науки та досліджень є пріоритетними цілями держави. Однак, не тільки об'єктивні фактори визначають вектор розвитку країни, але й окремі суб'єкти, такі як науковці, саме від їх ціннісних орієнтацій на розвиток науки та досліджень залежить розвиток наукового потенціалу країни.*

**Ключові слова:** *науковий потенціал, молодий науковець, суб'єкт науки, мотиви професійної діяльності, ціннісні орієнтації, публікаційна активність.*

*Развитие страны во многом зависит от степени развития ее научного потенциала, от того, насколько развитие науки и исследований являются приоритетными целями государства. Однако, не только объективные факторы определяют вектор развития страны, но и отдельные субъекты, такие как ученые, именно от их ценностных ориентаций на развитие науки и исследований зависит развитие научного потенциала страны.*

**Ключевые слова:** *научный потенциал, молодой ученый, субъект науки, мотивы профессиональной деятельности, ценностные ориентации, публикационная активность.*

*Abstract: Developing of country in many cases depends on scientist's potential, on how the development of science and research are priority objectives of the state. However, not only objective factors determine the vector of development, but some actors such as scientists, that their values on the development of science and research depend on the development of scientific potential.*